

N:o 114.

Af herr **C. G. Grundell**, om skrifvelse till Kongl. Maj:t angående aflöningen åt biträdande lärare vid folkskolor m. m.

I fråga om minimilön för ordinarie lärare eller lärarinna vid folkskola har, såsom bekant, dess belopp under de sista decennierna småningom blifvit höjdt från 400 till 600 kronor (700 kronor under vilkor af 5 års oförvitlig tjänstgöring). I sammanhang härmed har lönetillskottet af statsmedel vuxit från hälften till två tredjedelar af kontanta lönen. Och denna lön, som, utan afseende på vidt skilda lokala förhållanden och deraf följande olika lefnadskostnader, bestämts till lika belopp för samtliga dessa lärare och lärarinnor inom hela vårt land, utgör äfven (i lag bestämda naturaförmåner ej inräknade) nästan öfver allt på landsbygden den *verkliga* lönen.

Beträffande lönen till lärare och lärarinnor vid småskolor samt biträdande lärare och lärarinnor vid folkskolor stadgades genom kongl. kungörelsen den 22 juni 1871, att hvarje skoldistrikt skulle, under vilkor att lönen utgjorde minst 150 r:dr, af statsmedel bekomma ett årligt bidrag af 75 r:dr. I kongl. kungörelsen den 16 juni 1875 stadgades, dels att sådana lärares och lärarinnors lön skulle för erhållande af statsbidrag utgöra minst 200 kronor, dels att statens bidrag ej skulle öfverstiga 125 kronor. Genom kongl. kungörelsen af den 11 januari 1878 blef sistnämnda maximum höjdt till 150 kronor för sådana vid småskolor anställda lärare och lärarinnor, som aflagt vissa kunskapsprof, och genom kongl. kungörelsen af den 21 mars 1881 blef samma maximum för statsbidraget bestämdt äfven med afseende på lärare och lärarinnor vid mindre skolor samt biträdande sådana vid folkskolor. Proportionen emellan årlig lön och statsbidrag, så att det senare utgör hälften af lönen, är fortfarande oförändrad bibehållen i kongl. kungörelsen den 5 juni 1885, ty af §§ 3, 4 och 5 i densamma framgår, att mot lönesummorna 200, 250 och 300 kronor svara statsbidrag till belopp af 100, 125 och 150 kronor. Först sedan 1886 års

Riksdag med bifall till herr P. Zimdahls motion för sin del beslutat, att, utan rubbning i öfrigt af gällande bestämmelser rörande vid *småskolor* anställda lärares och lärarinnors aflöning, staten skall från och med 1887 års början till dessa lärares och lärarinnors aflöning bidra med två tredjedelar af den kontanta aflöningen intill ett lönebelopp af högst 300 kronor, och 1887 års Riksdag lemnat bifall till Kongl. Maj:ts proposition att åt lärare och lärarinnor vid *mindre folkskolor* samt *biträdande* lärare och lärarinnor vid *folkskolor* statsbidrag från och med år 1888 skulle utgå med likaledes två tredjedelar af deras kontanta aflöning, utfärdades kongl. kungörelsen den 13 juli 1887, hvori föreskrifves:

att i de uti §§ 3, 4 och 5 af nådiga kungörelsen angående lönetillskott af allmänna medel för lärare och lärarinnor vid folkskolor och småskolor den 5 juni 1885 omförmälda fall skoldistrikt må såsom bidrag till aflönande af lärare eller lärarinna vid småskola, lärare eller lärarinna vid mindre folkskola samt biträdande lärare eller lärarinna vid folkskola årligen bekomma, utöfver i dessa §§ stadgadt lönetillskott, ytterligare en tredjedel af detsamma belopp eller således

enligt § 3:	133 kronor	33 öre	i stället för	100 kronor,
» § 4:	166	» 67	» » » »	» 125 »
» § 5:	200	» —	» » » »	» 150 » ;

dock att såsom vilkor för erhållande af sådant förhöjdt statsbidrag för lärare eller lärarinna vid mindre folkskola erfordras, utom hvad nämnda §§ innehålla, jemväl intyg af vederbörande folkskoleinspektör, att skolan är inrättad under sådana förhållanden, som enligt gällande folkskolestadga göra densamma berättigad.

Genom denna successiva förhöjning af statens bidrag hafva skoldistriktet blifvit kraftigt manade och uppmuntrade att förbättra villkoren för sina svagast aflönade, ofta under svåra och ogynsamma förhållanden arbetande lärare och lärarinnor. Säkerligen skulle äfven derförutan i flertalet af landtkommuner sträfvan att söka åstadkomma någon löneförbättring hafva mött nästan oöfvervinneliga svårigheter. Men nu har den vädjan, som ligger i ofvannämnda välvilliga tillmötesgående från statsmagternas sida, af de flesta skoldistrikt blifvit behjertad. En lön à 200 kronor åt ifrågavarande lärare och lärarinnor kan numera med afseende på större delen af skoldistriktet blott i oegentlig mening få namn af minimilön. Den kan så kallas, emedan den är den minsta, som berättigar till erhållande af lönetillskott af allmänna medel. Men att dess förhållande till den verkliga åtnjutna lönen är helt annat än folkskolelärarnes minimilön, att vederbörande församlingar icke numera anse den kunna bereda åt nämnda tjensteinnehafvare den torftigaste

bergning, visar sig deraf, att inom åtskilliga län ej finnes *en enda* lärare eller lärarinna, åt hvilken en så ringa lön blifvit anslagen, och i några län, der löneförhållandena ställa sig ogynnsammast, endast ett ringa fåtal. Af icke ringa intresse skulle det hafva varit, om jag kunnat uppvisa, huru lönebeloppen för hvarje län fördelats på de till dessa kategorier hörande lärare och lärarinnor. Derom meddelas emellertid ingen upplysning i den officiella statistiken, som naturligt nog måste inskränka sig till att i stora slutsummor angifva länens kostnader i och för aflöning af lärare och lärarinnor vid skolor af olika arter. Den knappt tillmätta tiden har ej heller medgifvit att för ändamålet granska mer än en liten del af 1894 års i kongl. ecklesiastikdepartementet förvarade primäruppgifter från rikets skoldistrikt, som vid slutet af år 1893 utgjorde 2,380. Blott såsom belysande exempel tillåter jag mig i nedanstående tablå anförä, huru lönerna ställa sig inom tre vidt skilda län, der löneförhållandena enligt mitt förmenande bort gestalta sig temligen olika.

Antal lärare och lärarinnor, hvilka under år 1894 åtnjutit löner till nedanstående belopp.													
L ä n.	Vid mindre folkskolor.					Vid småskolor.							
	Kr. 250	Kr. 266,66	Kr. 287,50	Kr. 300 eller deröfver	Summa lärare	Kr. 200	Kr. 201—225	Kr. 226—249	Kr. 250	Kr. 251—75	Kr. 276— 291,67	Kr. 300 eller deröfver	Summa lärare
Göteborgs och Bohus.....	1	—	2	43	46	—	—	—	14	4	1	437	456
Kronobergs	—	1	—	2	3	11	3	—	123	9	10	40	196
Jemtlands	—	—	—	32	32	—	2	—	5	7	6	167	187

För vinnande af någon öfversigt angående ställningen i det hela torde följande uppgifter, som grunda sig på benäget meddelade upplysningar från kongl. ecklesiastikdepartementet, ej vara otjenliga.

Enligt ecklesiastikdepartementets af trycket utgifna »Berättelse om folkskolorna för år 1893» voro vid årets slut följande antal lärare och lärarinnor anställda:

i folkskolor såsom »biträdande»	338,
i mindre folkskolor	1,353,
i småskolor	5,670.

Enligt de tabeller, som ligga till grund för uppgifterna om folkskolorna i Kongl. Maj:ts den 18 januari detta år afgifna »Berättelse om hvad i rikets styrelse sedan sista riksdags sammanträde sig tilldragit», utgjorde de motsvarande talen vid 1894 års slut respektive 362, 1,397 och 5,737. Under förutsättning att tillkomsten af de nya lärareplatserna varit likformigt fördelad på året 1894, skulle antalen i medeltal för detta år hafva utgjort respektive 350, 1,375 och 5,704. Om alla dessa lärare och lärarinnor haft en årslön af minst 300 kronor, och statens lönetillskott således utgått med 200 kronor för hvarje, skulle detta lönetillskott hafva för de tre läraregrupperna utgjort 70,000, 275,000 och 1,140,800, eller tillsammans 1,485,800 kronor. De under året 1894 verkligen utbetalda lönetillskotten hafva enligt de från statskontoret och landtränterierna till ecklesiastikdepartementet insända uppgifterna utgjort:

för lärare och lärarinnor vid mindre folkskolor samt	
biträdande lärare och lärarinnor vid folkskolor.....	333,879 kr. 20 öre,
för småskolelärare och lärarinnor.....	1,099,067 » 58 »

Summa 1,432,946 kr. 78 öre,

hvilket belopp med 52,853 kr. 22 öre understiger den nyss beräknade slutsumman.

Häraf synes, att under ofvan gjorda förutsättning medeltalet af statsbidraget för hvarje lärare och lärarinna vid mindre folkskola samt biträdande lärare och lärarinna vid folkskola skulle under år 1894 hafva utgjort 193 kronor 55 öre samt för småskolelärare och lärarinna 192 kronor 68 öre. Om dertill lägges hälften såsom skoldistriktets bidrag, skulle hela medellönen för den förra gruppen utgöra 290 kronor 32 öre och för den senare 289 kronor 2 öre. Af det ofvan anförda synes vara klart, att redan nu de flesta till dessa grupper hörande lärare och lärarinnor hafva en kontant lön af minst 300 kronor. I något enstaka län torde 250 kronor vara det vanligast förekommande lönebeloppet, i andra 300 kronor. Säkerligen förhåller det sig i flera län så som i Göteborgs och Bohus län, der *ingen* småskolelärare eller lärarinna, som genomgått den i kongl. kungörelsen den 5 juni 1885 föreskrifna kursen, har mindre lön än 300 kronor. Och denna är väl den minsta, som skäligen bör gifvas. Fördelad på årets 365 dagar, utgör den 82 öre om dagen. För denna ringa summa skall anskaffas föda, kläder, skodon, böcker m. m. Då man derjemte besinnar, att framtidsutsigterna för dessa lärare och lärarinnor måste te sig rätt dystra, emedan de, när de af sjukdom urståndsättas att under längre eller kortare tid fullgöra sin tjänst, ej äro berättigade till bidrag i och för vikaries aflöning och när de, efter att vid framskriden ålder hafva lemnat sina befattningar, från ålderdomsunderstöds-

anstalten kunna påräkna en pension af högst 150 kronor, kan väl icke en lön af 300 kronor anses vara för högt tilltagen. Är det då skäligt och med skolans välförstådda intresse förenligt, att församlingar fortfarande, med stöd af gällande författningar, kunna till 250, ja 200 kronor begränsa lönen för de lärare och lärarinnor, hvilka i småskolan hafva sig ålagdt det dryga, tålmodspröfvande och ansvarsfulla arbetet att lägga den grund, på hvilken hela folkbildningen hvilar? Man fordrar, att lärarinnorna skola samvetsgrant utbilda sig för sitt kall, hvilket alltid sker med uppoffring af både tid och penningar, men i sistnämnda fall lönas de sämre än den kroppsarbetande qvinnan. Och hvad blir följden af dessa ogynsamma förhållanden? Jo, lärarinnan och hennes arbete i skolan lider deraf. Icke så få hårda ut på samma plats oaktadt svårigheterna, men många söka den ena platsen efter den andra för att få det dragligare. Härigenom uppstår en rörlighet bland småskolans lärarepersonal, som är i högsta måtto menlig för skolan; ty få saker bidraga så att förderfva en skola, som täta ombyten af lärare. Jag vågar därför tro, att en minimilön af 300 kronor ej är större, än att den kan anses jemnt och nått svara emot behovet. Den är likväl ej obetydligt mindre än hälften af den åt folkskolornas ordinarie lärare och lärarinnor i lag tillförsäkrade minimilönen. Om lönerna för småskolelärare m. fl. höjdes till 300 kronor, skulle, såsom ofvan nämnts, statens ökade utgift för den lärarecorps, som tjenstgjorde under år 1894, belöpa sig till 52,853 kronor 22 öre, en summa, som väl må anses ringa i förhållande till det stora och behjertansvärda ändamålet. Ej heller bör väl uppoffringen för de skoldistrikt, der lönen understiger 300 kronor, förekomma afskräckande. I det vida öfvervägande antalet af dessa uppgår lönen till 250 kronor. En höjning till 300 kronor skulle, i följd af det genom kongl. kungörelsen den 13 juli 1887 ökade statsbidraget, förorsaka distriktet ett tillskott af allenast 16 kronor 67 öre för hvarje lärare och lärarinna.

Äfven denna lön torde väl i de flesta fall endast räcka till bestridande af de nödvändigaste lefnadskostnader, men ej bereda tillgång till någon liten besparing för ålderdomens dagar, ett förhållande, som blir särskilt tryckande för de lärare och lärarinnor, hvilka i följd af sjukdom nödgats lemna sina tjänster och måste åtnöjas med en betydligt afkortad pension. Då ordinarie lärare och lärarinnor vid folkskolor efter 5 års oförvitlig tjenstgöring äro berättigade till löneförhöjning af 100 kronor, bör det ej synas oskäligt, om åt lärare och lärarinnor vid småskolor m. fl. kunde efter 10 års oförvitlig tjenstgöring beviljas ett ålderstillägg af 50 kronor, som med två tredjedelar utginge af staten och med en tredjedel af skoldistriktet.

Bland löneförmåner, som tillkomma vid folkskolor anställda lärare och lärarinnor, äro husrum och vedbrand eller ersättning därför icke de minst

betydelsefulla. Till åtnjutande af nämnda förmåner äro de i denna motion åsyftade lärare och lärarinnor icke enligt lag berättigade. På församlingarnas godvilja allena har det hittills berott, om dessa förmåner blifvit dem förunnade. Huru många af dessa tjensteinnehafvare, som blifvit försedda med husrum och vedbrand eller njuta ersättning derför, kan jag af ofvan angifna skäl ej uppgifva. För tillfället kan jag endast meddela, huru det i denna punkt gestaltar sig i de tre ofvan nämnda länen.

1. *Lärare och lärarinnor vid mindre folkskolor.*

- I Göteborgs och Bohus län hafva (af 46) 35 husrum och 25 vedbrand eller ersättning derför.
- I Jemtlands län hafva (af 32) 27 husrum och 27 vedbrand eller ersättning derför.
- I Kronobergs län hafva de 3 lärarne och lärarinnorna ej husrum och vedbrand, ej heller ersättning derför.

2. *Lärare och lärarinnor vid småskolor.*

- I Göteborgs och Bohus län hafva (af 456) 302 husrum och 243 vedbrand eller ersättning derför.
- I Jemtlands län hafva (af 187) 153 husrum och 136 vedbrand eller ersättning derför.
- I Kronobergs län hafva (af 196) 35 husrum och 31 vedbrand eller ersättning derför.

Att en lön af 300 kronor ej räcker till äfven för anskaffning af tjenlig bostad och nödigt bränsle, derom är jag öfvertygad. Men lika visst är äfven, att saknaden af egen bostad måste öfva ett hämmande och nedtryckande inflytande och i sin mån vålla, att frukten af det ansträngande arbetet ej blifver sådan, som den eljest kunnat blifva. Blefve öfver allt i församlingarna insedd och behjertad den stora fördel, som det egna hemmet bereder ej blott läraren och lärarinnan, utan äfven skolan, då skulle icke längre i uppgifterna om folkundervisningen kolumnerna rörande bostad och bränsle ofta stå tomma. Men der, i följd af särskilda förhållanden, ej lämpligen i skolhuset kan beredas bostad, böra dessa i förhållande till sitt mödosamma arbete lågt aflönade lärare och lärarinnor komma i åtnjutande af ersättning för bostad och vedbrand med minst 50 kronor årligen, hvilket utgör samma belopp, som i ersättning för ifrågavarande naturaförmåner, enligt kongl. kungörelsen den 1 juni 1894, skall utgå till vikarie för ordinarie lärare eller lärarinna vid folkskola, som af sjukdom urståndsattes att fullgöra sin tjenst. I detta sammanhang kan jag ej underlåta att ur en skrifvelse från en statens folkskoleinspektör

anföra några varmhjertade ord, som klart och eftertryckligt framhålla, huru angeläget det är, att sistberörda missförhållande må blifva undanröjdt: »Saknaden af bostad är ytterst känbar, enär lärarinnan i så fall antingen måste logera i det af skolmöbler uppfyllda samt genom damm och smuts och barnens vistelse derstädes osunda skolrummet, eller ock i samma rum som det öfriga husfolket, så vida hon icke, för undvikande häraf, nödgas taga sin tillflykt till ett rum utan eldstad. Att hennes ringa lön ej kan räcka till förhyrande af bostad, är naturligt. Nej, hon måste, såsom jag mången gång med ledsnad och bekymmer sett, under sin skoltid lefva och vistas under ytterst ogynsamma förhållanden, i dragiga och illa försedda rum. Mer än en har till följd häraf ådragit sig sjukdom, ja döden. Det är icke mer än ett par år sedan en småskolelärarinna på detta sätt ådrog sig bröstsjukdom med dödlig utgång. Det är ofta hardt nära otroligt, att de kunna hålla ut. I norra delen af länet, der småskolehus nästan öfver allt saknas, är det särskilt besvärligt för lärarinnorna. Att allt sådant skall ytterst menligt inverka på skolans arbete, är klart. En lärarinna, som saknar hem och hemtrefnad, som icke har en liten lugn vrå, der hon kan i ro bereda sig för hvarje dags arbete, dit hon kan draga sig undan, när hon känner behof af ensamhet och stillhet, en sådan lärarinna *kan* icke arbeta i sin skola med det lif och intresse, den kraft och uthållighet, det glada och friska mod, som är så högst behöfligt, om arbetet i skolan skall gå framåt och bära frukt. I de skol-distrikt, der skolorna läsa i förhyrda eller i tur och ordning upplåtna lokaler, är det alltid så, att lärarinnan, vare sig hon bor i skolrummet eller i särskildt rum, endast har tak öfver hufvudet under de 8 läsemånaderna. Under de 4 öfriga månaderna får hon resa hem, i fall hon har ett hem, eller ock på egen bekostnad hyra rum. Samma är förhållandet hvad ved beträffar.»

På grund af det anförda och med öppen rätt för vederbörande utskott att vidtaga de ändringar och tillägg, som till förmån för ifrågavarande ärende pröfvas nödiga, göres härmed vördsam hemställan,

att Riksdagen behagade besluta en skrifvelse till Kongl. Maj:t med begäran, att Kongl. Maj:t täcktes låta upprätta och för Riksdagen framlägga förslag till ändrade bestämmelser angående aflöning åt de biträdande lärare och lärarinnor vid folkskolor, lärare och lärarinnor vid mindre folkskolor samt lärare och lärarinnor vid småskolor, hvilka fullgjort nu gällande vilkor för erhållande af statsbidrag med 200 kronor; och detta i syfte att för åtnjutande af statsbidrag med två tredjedelar af den kontanta årliga lönen måtte stadgas:

- a) att berörda lön ej understiger 300 kronor;
- b) att ofvan anförda lärare och lärarinnor förses med nödig bostad jemte vedbrand eller skälig ersättning därför; samt
- c) att nämnda lärare och lärarinnor efter 10 års oförvitlig tjenstgöring tillerkännas ett ålderstillägg af 50 kronor, hvarå statsbidrag må åtnjutas med två tredjedelar.

Stockholm den 28 januari 1896.

Carl G. Grundell.

Bilaga till motion n:o 114 i Andra Kammaren.

Till Riksdagens Andra Kammare.

Då jag för vinnande af fullständigare utredning rörande löneförhållandena för biträdande lärare och lärarinnor vid folkskolor samt lärare och lärarinnor vid mindre folkskolor och småskolor med ledning af skolrådets uppgifter för år 1894 utarbetat för rikets samtliga län en tabell, som utvisar dels antalet af dessa löntagare, hvilka hafva kontant lön af minst 300 kronor eller löner, som understiga nämnda summa, dels huru många af dem, som äro försedda med bostad och vedbrand eller åtnjuta ersättning derför, får jag vördsamt anhålla, att denna tabell måtte såsom bilaga få åtfölja min vid innevarande riksdag afgifna motion n:o 114.

Stockholm den 17 februari 1896.

Carl G. Grundell.

Bilaga till motion n:o 114 i Andra Kammaren.

Sammandrag af skolrådets uppgifter för år 1894, utvisande antalet lärare och lärarinnor, hvilkas löner understigit 300 kronor eller minst uppgått till nämnda belopp samt hvilka af distriktet erhållit bostad och vedbrand eller ersättning derför.

L ä n	Biträdande vid folkskolor				vid mindre folkskolor				vid småskolor			
	under 300 kr.	300 kr. eller öfver	bostad	vedbrand	under 300 kr.	300 kr. eller öfver	bostad	vedbrand	under 300 kr.	300 kr. eller öfver	bostad	vedbrand
Stockholms län	—	9	9	8	1	97	96	96	6	165	164	169
Upsala »	—	1	1	1	—	32	32	32	4	124	107	105
Södermanlands »	—	4	3	3	—	30	30	30	—	151	138	130
Östergötlands »	1	10	10	10	1	56	56	56	7	285	284	276
Jönköpings »	1	4	2	—	—	12	11	9	122	158	78	50
Kronobergs »	—	—	—	—	1	2	—	—	156	40	35	31
Kalmar »	—	11	5	5	2	48	37	39	34	205	187	186
Gotlands »	—	1	1	1	—	2	2	2	12	50	50	47
Blekinge »	2	29	18	18	1	6	7	7	30	112	120	119
Kristianstads »	2	21	20	20	12	33	45	45	128	190	305	306
Malmöhus »	1	82	51	51	4	58	59	57	72	520	455	447
Hallands »	—	16	12	5	—	50	34	26	34	155	136	99
Göteborgs och Bohus »	—	19	15	8	3	43	35	25	19	437	302	243
Elfsborgs »	—	10	6	5	—	37	30	20	42	312	189	129
Skaraborgs »	—	13	13	12	—	10	9	5	21	286	274	218
Värmlands »	—	10	9	7	1	44	32	32	28	275	151	138
Örebro »	—	20	20	20	1	55	56	56	4	233	233	232
Vestmanlands »	1	9	9	9	—	31	31	31	10	190	198	198
Kopparbergs »	—	36	31	30	4	73	77	76	87	296	373	374
Gefleborgs »	—	9	5	5	—	143	140	135	—	184	183	179
Vesternorrlands »	—	2	2	2	4	132	116	117	1	144	137	115
Jemtlands »	—	8	—	—	—	32	27	27	20	167	153	136
Vesterbottens »	1	5	4	4	32	162	191	191	8	40	43	42
Norrbottnens »	—	7	5	5	—	133	92	92	—	111	71	69
Summa för hela riket	9	336	251	229	67	1,321	1,245	1,206	845	4,830	4,366	4,038